

Åtgärder för romers rättigheter i Sverige

Innehåll

I.	Sveriges strategi för romsk inkludering	5
	1.1 Utbildning	5
	1.2 Arbete	6
	1.3 Bostad	7
	1.4 Hälsa och social omsorg och trygghet	7
	1.5 Kultur och språk	8
	1.6 Delaktighet och inflytande	8
II.	EU:s strategiska ramverk 2020-2030	10
III.	Regeringens rapport avseende EU:s ramverk	15
	3.1. Sveriges strategi för romsk inkludering jämfört med EU:s ramverk	15
	3.2. Rapportens bedömning gällande utvärdering, rapportering och uppföljning	18
IV.	Länsstyrelsens tionde redovisning av Strategin 2022	19
V.	Regeringens beslut om två nya uppdrag för romsk inkludering	20

Det finns två policy direktiv som är direkt relevanta för romers rättigheter i Sverige:

- En samordnad och långsiktig strategi för romsk inkludering 2012-2032 från 2011 (Skr. 2011/12:56)
- EUs strategiska ramverk för romsk jämlikhet, inkludering och delaktighet 2020-2030 från 2020

Det nya EU ramverket från 2020 ersätter ett tidigare EU ramverk för nationella romska integrationsstrategier från 2011 till 2020. Den samordnade och långsiktiga svenska strategin för romsk inkludering (som sträcker sig över en 20 årsperiod, 2012-2032) lades fram av dåvarande regeringen under Fredrik Reinfeldt och Erik Ullenhag 2011, samma år som EU:s tidigare ramverk antogs fram till 2020.

En rapport från regeringen 21 oktober 2021 avseende EU:s nya ramverk om romers jämlikhet, inkludering och delaktighet 2020–2030 drar slutsatsen att Sveriges egen strategi för romsk inkludering i stor utsträckning överensstämmer med det nya EU ramverket och att någon ändring med anledning av det nya ramverket inte är aktuell.

I år är det tio år sedan Sveriges strategi för romsk inkludering påbörjades. Nedan är en sammanfattning av framförallt Sveriges strategi för romsk inkludering 2012–2032, men även EU:s strategiska ramverk och varför den inte tillämpas i Sverige. Sammanfattningen inkluderar även en redovisning från Länsstyrelsen Stockholm (7 April 2022) av uppdraget att samordna, följa upp och genomföra insatser inom ramen för strategin för romsk inkludering samt två nya regeringsbeslut (7 April 2022) inom ramen för strategin.

I. Sveriges strategi för romsk inkludering

Sveriges strategi för romsk inkludering inbegriper sex områden:

- Utbildning
- Arbete
- Bostad
- Hälsa och social omsorg och trygghet
- Kultur och språk
- Delaktighet och inflytande

Strategin är framför allt resultatet av en statlig offentlig utredning (SOU 2010:55) av Delegationen för romska frågor som tillsattes 2006. Delegationen fastslog att strategins tre övergripande mål är:

- Att stänga välfärdsgapet mellan romer och andra grupper
- Att häva romers maktunderläge
- Att reparera romers tillit till majoritetssamhället och överbygga förtroendeklyftan

Enligt strategin ska Regeringskansliet, i samråd med romer, ha det övergripande ansvaret för styrning och genomförande av arbetet för romsk inkludering under 2012–2032. Utvecklingen av strategin ska årligen rapporteras till riksdagen i budgetpropositionen. Dessutom har Länsstyrelsen i Stockholms län i uppdrag att samordna uppföljningen av den tjuugoåriga strategin för romsk inkludering—inklusive att regelbundet sammanställa en rapport till regeringen om utvecklingen på lokal, regional och nationell nivå. Strategin betonar Romsk delaktighet och romskt inflytande i genomförandet av strategin.

Strategin utgår från de mänskliga rättigheterna med särskild betoning på principen om icke-diskriminering. Enligt strategin är arbetet med att motverka diskriminering av romer och att främja lika rättigheter och möjligheter ett långsiktigt arbete för Diskrimineringsombudsmannen (DO). Kvinnor och barn är prioriterade målgrupper. Därutöver prioriteras åtgärder inom områdena utbildning och arbete.

1.1 Utbildning

Enligt strategin är utbildning en av de viktigaste faktorerna för att långsiktigt åstadkomma förbättrade levnadsvillkor för den romska befolkningen. Strategin ska förbättra förutsättningarna för romer att fullgöra grundskolan, gå vidare till gymnasieskolan och högre utbildning, samt för vuxna romer att komplettera sin grundskolekompetens.

Som del av strategin inom utbildning valde regeringen inledningsvis att koncentrera de statliga insatserna till ett antal kommuner som skulle bedriva en pilotverksamhet under 2012–2015. Tanken var att särskilt öka kunskapen om romska elevers situation i

skolan, utveckla arbetet för att stödja dessa elever och sedan sprida erfarenheterna till andra delar av landet. Pilotverksamheten skulle också ge underlag till kompletterande åtgärder på längre sikt. Enligt strategin ska Skolverket medverka till att bättre beskriva romska elevers situation i pilotkommunerna när det gäller att slutföra grundskolan med godkända betyg så att de är behöriga att söka till gymnasieskolan och genomföra gymnasiestudier. Vidare har Skolinspektionen i uppdrag att granska hur skolorna i pilotkommunerna för romska elever uppfyller skollagens krav när det gäller skolplikt, undervisning och rätten till särskilt stöd för den elev som är i behov av det. I sitt arbete ska myndigheterna samråda med romer.

Enligt strategin ska Skolverket också upphandla utbildning för att utbilda brobyggare inom förskola, förskoleklass och grundskola i pilotkommunerna i syfte att förbättra den romska minoritetens utbildningssituation. Brobyggare kan t.ex. vara redan kommunalt anställd personal med romsk språk- och kulturkompetens.

Därutöver föreslår strategin att utbildningsmaterial om de nationella minoriteterna utarbetas för grundskolenivå och att Skolverket producerar böcker och andra skolverktyg på romani chib för barn, unga och vuxna. Strategin föreslår även att den kommunala vuxenutbildningen på grundläggande nivå anpassas efter romers behov och förutsättningar.

1.2 Arbete

Enligt strategin är arbete ett centralt åtgärdsområde för att bryta romers utanförskap. Romers möjligheter att etablera sig på arbetsmarknaden måste därför förbättras och särskilt unga romers möjligheter.

För att åstadkomma detta föreskriver strategin en pilotverksamhet 2012–2015 för att bidra till att skynda på utvecklingen mot en högre sysselsättning bland romer och att ett systematiskt arbete för att stödja romers etablering på arbetsmarknaden i samråd med romer påbörjas i de kommuner som deltar i pilotverksamheten.

Detta arbete kan handla om att ge stöd till den enskilda individen i form av så kallade brobyggare för att stödja romers etablering på arbetsmarknaden—till exempel genom att bistå arbetssökandet och med kontakter med potentiella arbetsgivare. Inom ramen för strategin ges Arbetsförmedlingen ett särskilt uppdrag att samverka med de kommuner som deltar i pilotverksamheten och att fortlöpande pröva om erfarenheter från pilotverksamheten kan tas tillvara i myndighetens generella verksamhet när det gäller romer.

1.3 Bostad

Enligt strategin är tillgång till bostad en kärnfråga när det gäller romers inkludering då den har betydande effekter för den enskildes levnadsvillkor i stort, bland annat i fråga om möjligheter till arbete och utbildning, liksom för barnens rätt och möjligheter till en stabil skolgång. Strategin föreskriver åtgärder för att motverka diskriminering av romer på bostadsmarknaden.

För detta ändamål föreslår strategin att den dialog som DO påbörjat med representanter för allmännyttiga och privata hyresvärdar och bostadsrättsorganisationer fortsätter och att även andra relevanta aktörer bjuds in att delta i dialogen.

För att motverka hemlöshet och utestängning på arbetsmarknaden avsåg den dåvarande regeringen att avsätta 10 miljoner årligen för att bistå kommunernas arbete med vräkningsförebyggande insatser.

1.4 Hälsa och social omsorg och trygghet

Enligt strategin krävs det ett långsiktigt arbete inom många områden för att romer ska få bättre hälsa och den sociala delaktigheten ska öka. För detta ska ett särskilt fokus läggas på hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande insatser.

För detta ändamål gjorde dåvarande regeringen 2011–2012 en särskild satsning på jämlik vård för kvinnor och män, utrikes och inrikes födda oavsett ålder, bostadsort, utbildning och ekonomiska förutsättningar. Målet var att med utgångspunkt i ickediskrimineringsprincipen ta fram en samlad strategi för en jämlik vård och att säkerställa att också romers problem och behov beaktas på samma sätt som alla andras.

För att få en bättre bild av romska kvinnors livssituation och hälsa föreslår strategin att en fördjupad studie görs, i samråd med romer. I studien bör ingå att identifiera vilket stöd romska kvinnor får och vilken kännedom de har om befintligt stöd från samhället. Därutöver bör möjligheten att ge telefonrådgivning till romska flickor och kvinnor i frågor om sexuell och reproduktiv hälsa undersökas.

Strategin föreslår även en fördjupad studie som genomförs i samråd med romer om frågor som är relevanta för jämställdheten mellan romska kvinnor och män, flickor och pojkar, som till exempel frågor som könsroller, homosexualitet, prostitution och människohandel.

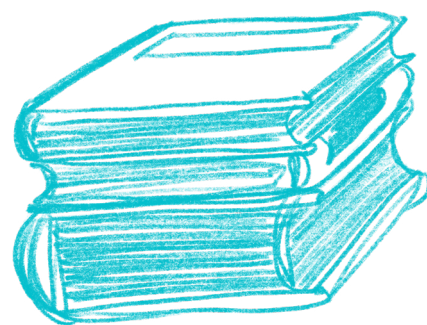
Enligt strategin är det angeläget att utbilda personal inom socialtjänsten i frågor om bland annat romers rättigheter, kultur, livssituation med mera. liksom att utveckla arbetssätt som bidrar till att öka tilliten mellan personalen inom socialtjänsten och romer. De kommuner som ingår i pilotverksamheten ska ta ett helhetsgrepp om romers inkludering och i detta ingår att i samråd med romer utveckla arbetet inom socialtjänsten. I kommunerna som deltar i pilotverksamheten ska även användningen av hälsokommunikatörer med romsk språk- och

kulturkompetens prövas i samarbete med ett antal landsting. Kommuner och landsting ska även fortsättningsvis försöka finna lokala lösningar på de oklarheter eller problem som kan uppstå i mötet mellan de romer som söker stöd och vård- och omsorgsgivaren. I de fall romer behöver ta kontakt med enskilda myndigheter ska Länsstyrelsen i Stockholms län få i fortsatt uppdrag att under första delen av 2012 förmedla kontakter mellan den romska minoriteten och myndigheter.

Vad gäller barnäktenskap bedömde den dåvarande regeringen att Ungdomsstyrelsens kunskapsammanställning om traditionella och vigselliknande ceremonier, och den särskilda utredarens redovisning av uppdraget om stärkt skydd mot tvångsäktenskap och barnäktenskap, skulle inväntas innan åtgärder vidtas inom ramen för strategin.

1.5 Kultur och språk

Enligt strategin utgör kultur och språk en viktig del av en människas identitet och är en viktig förutsättning för samhällets utveckling och sammanhållning. Det är därför angeläget att romers kultur och språk synliggörs, bevaras och utvecklas i enlighet med det av riksdagen fastställda målet för den nationella minoritetspolitiken.

Den dåvarande regeringen ansåg att rapporten från Forum för levande historia med förslag om hur romers kultur och språk kan få en starkare ställning skulle beredas vidare inom Regeringskansliet innan åtgärder för detta vidtas inom ramen för strategin.

Vad gäller skyddet av romani chib ansåg den dåvarande regeringen att det inte är aktuellt att inrätta ett romskt förvaltningsområde. Andra insatser bedömdes vara mer prioriterade för att kunna öka inkluderingen av romer i samhället. Inom ramen för den kommunala pilotverksamheten som avser romers inkludering ansåg man emellertid att frågan kan ingå, där detta bedöms som relevant, om hur bevarandet av romani chib kan främjas.

Vidare ska språkvårdsinsatserna för att utveckla romani chib i Sverige fortsätta inom ramen för strategin. Romers kunskap om revitalisering behöver öka. Institutet för språk och folkminnen fick i uppdrag att under 2012 sprida kunskap och goda exempel på språkvårdande insatser och revitaliseringsinsatser för romani chib bland romer.

1.6 Delaktighet och inflytande

Enligt strategin är romsk delaktighet och romskt inflytande nödvändigt för att åstadkomma förändringar när det gäller romers livsvillkor. Därför valde den dåvarande regeringen att göra delaktighet och inflytande till en central del—vid planering, genomförande och uppföljning—av styrningen av den tjugoåriga strategin för romsk inkludering.

Utöver romers delaktighet och inflytande i strategin och dess tillämpning fokuserar strategin enbart på romers organisering och deltagande i det civila samhällets organisationer. När det gäller politiskt deltagande i val och som förtroendevald anses det i första hand vara ett ansvar för de politiska partierna att också nå ut till romer.

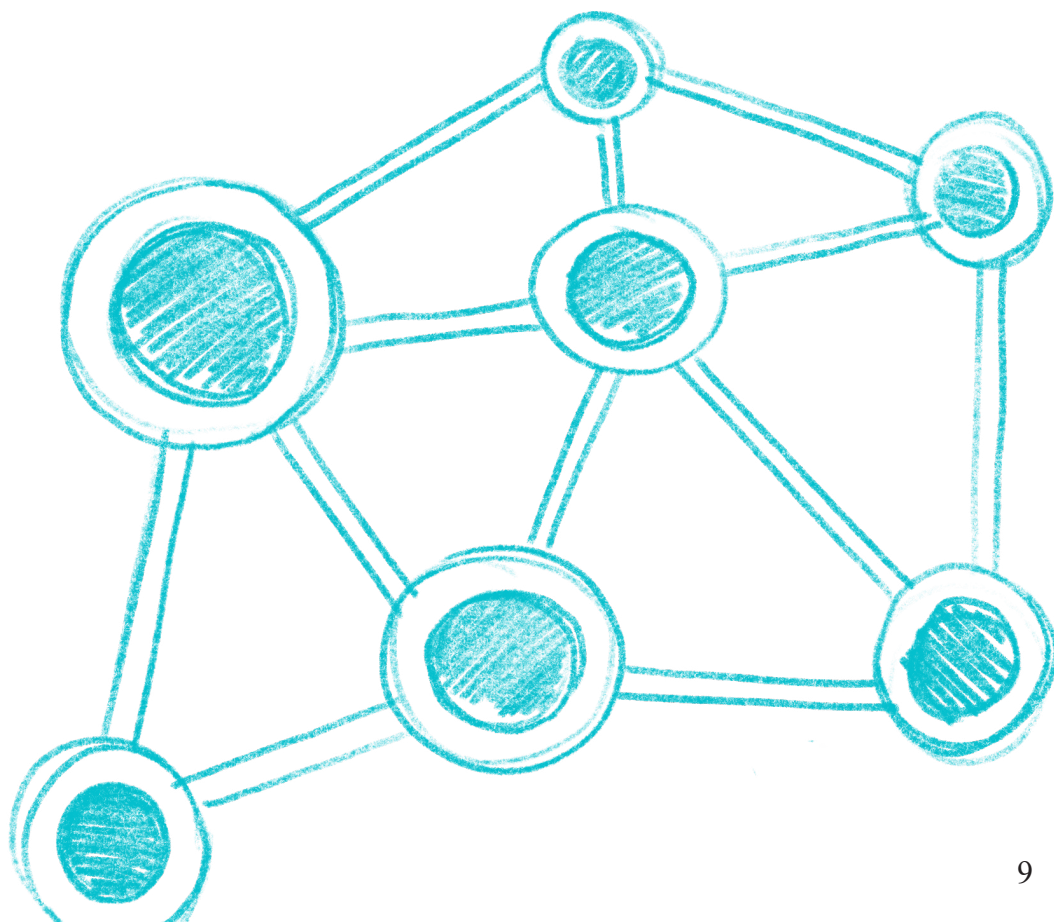
Enligt strategin har det civila samhällets organisationer en central roll i att bidra till att stärka romers egenmakt, att ge romer en röst i det offentliga samtalet och skapa delaktighet.

Strategin nämner det av riksdagen fastställda målet att villkoren för det civila samhällets organisationer som en central del av demokratin ska förbättras. Detta ska ske genom att i dialog med det civila samhällets organisationer utveckla det civila samhällets möjligheter att göra människor delaktiga, stärka dess förutsättningar att bidra till samhällsutvecklingen och välfärden samt fördjupa och sprida kunskap om det civila samhället. Detta gäller det civila samhället i stort och innefattar därigenom också romer.

För att utveckla romers engagemang i det civila samhällets organisationer föreslår strategin att romska och icke-romska organisationer bjuds in till ett gemensamt möte för att diskutera möjligheter att utveckla romers engagemang i det civila samhällets organisationer.

Strategin nämner även att olika slags stöd kan ges för att locka fler romer att engagera sig i det civila samhällets organisationer. Nämnade exempel på sådant stöd är att etablera engagemangsguider för unga romer och en romsk ungdomsledarakademi för ungdomar som är eller planerar att bli föreningsaktiva, stöd till enskilda i föreningsteknik, att involvera redan etablerade organisationer som mentorer för nybildade romska organisationer, att öka kunskapen om vilka bidrag som kan sökas och hur man ansöker om dessa.

Vidare nämner strategin att Arbetsmarknadsdepartementet avser att bjuda in romska och icke-romska organisationer till ett gemensamt möte för att diskutera möjligheter att utveckla romers engagemang i det civila samhällets organisationer (jmf ovan). Ungdomsstyrelsen skulle också till regeringen i slutet av 2012 redovisa vilka som har nåtts av arbetet med engagemangsguider för boende i bostadsområden med lägre organisationsgrad. Dock fastslog den dåvarande regeringen att det inte var aktuellt med ytterligare medel för de nationella minoriteternas organisering.

II. EU:s strategiska ramverk 2020-2030

Europa har en skyldighet att skydda sina minoriteter från rasism och diskriminering. Vi måste ersätta antiziganism med öppenhet och acceptans, hatretorik och hatbrott med tolerans och respekt för alla människors lika värde, och mobbning med utbildning om Förintelsen.

Uttalande av Europeiska kommissionens president Ursula von der Leyen, inför minnesdagen för romska förintelsen 2020.

EU:s strategiska ramverk för romsk jämlikhet, inkludering och delaktighet 2020–2030 bygger på resultaten från utvärderingen av det tidigare ramverket, omfattande samråd, årliga utvärderingar av genomförandet av nationella strategier och analyser av orsakerna till tidigare åtgärders begränsade effektivitet. Ramverket har ett uttalat intersektionellt perspektiv som är känsligt för hur etnicitet överlappar med andra aspekter av personers identiteter som kön, ålder och medborgarskap på sätt som leder till unika former av diskriminering. Ramverket framställs också som ett bidrag till genomförandet av EU:s handlingsplan mot rasism, den europeiska pelaren för sociala rättigheter och till att uppnå FN:s Agenda 2030 med dess globala mål för hållbar utveckling. I likhet med Sveriges strategi för romsk inkludering 2012–2032, betonar även EU:s nya ramverk vikten av romskt civilsamhällesengagemang, inflytande och deltagande.

Ramverket innehåller sju mål för perioden fram till 2030. Tre av dessa är allmänna mål:

- Jämlikhet
- Inkludering
- Delaktighet

De övriga fyra målen rör specifika samhällsområden:

- Utbildning
- Sysselsättning
- Boende
- Hälsa

För att uppnå dessa mål anser europeiska kommissionen att det är nödvändigt med mätbara målsättningar, effektiva mätningar och evidensbaserade utvärderingar av resultaten av politiska åtgärder för romers inkludering. Av denna anledning, och för första gången, föreslår kommissionen EU-övergripande kvantitativa verktyg för att mäta framstegen mot uppsatta mål.

Här är en tabell för hur ramverket föreslår att de sju övergripande målen kan göras mätbara (så att tillämpningen av ramverket kan följas upp med utvärderingar av mätbara resultat):

MÅL	DELMÅL med INDIKATORER (på att delmålen uppnåtts)
<p>1. Jämlikhet: <i>Bekämpa och förebygga antiziganism och diskriminering</i></p>	<p>(A) DELMÅL: Minska andelen romer med upplevelser av diskriminering med minst hälften.</p> <ul style="list-style-type: none"> INDIKATORER: Att mindre än 13 % av romer upplever diskriminering vid 3030 (eftersom i genomsnitt 26 % av romer i EU upplevt diskriminering de senaste 12 månaderna och 41 % de senaste 5 åren). <p>(B) DELMÅL: Minska andelen av allmänna befolkningen som känner sig obekvämt med att ha romska grannar med minst en tredjedel.</p> <ul style="list-style-type: none"> INDIKATORER: Att se till att mindre än 30 % känner sig obekvämt med att ha romska grannar vid 3030 (eftersom 46 % av befolkningen i EU känner sig obekvämt med att ha romska grannar).
<p>2. Inkludering: <i>Minska fattigdom och social utslagning för att överbrygga den socioekonomiska klyftan mellan romer och den allmänna befolkningen</i></p>	<p>(A) DELMÅL: Minska fattigdomsklyftan mellan romer och den allmänna befolkningen med minst hälften</p> <ul style="list-style-type: none"> INDIKATORER: Se till att majoriteten av romer undkommer fattigdom senast 2030 (med tanke på 80% av romer i EU riskerar att drabbas av fattigdom, medan siffran är 16,8 % för den allmänna befolkningen i EU) <p>(B) DELMÅL: Minska fattigdomsklyftan mellan romska barn och andra barn med minst hälften</p> <ul style="list-style-type: none"> INDIKATORER: Se till att majoriteten av romska barn undkommer fattigdom senast 2030 (med tanke på att 85 % av romska barn i EU lever i fattigdom, medan 19,6 % av barn i allmänna befolkningen)
<p>3. Delaktighet: <i>Främja deltagande genom egenmakt, samarbete och förtroende</i></p>	<p>(A) DELMÅL: Ge kapacitet åt och engagera minst 90 icke-statliga romska organisationer i EU i förverkligandet av EU ramverket (eftersom nuvarande andelen icke-statliga romska organisationer i EU:s Roma Civil Monitoring project är 85)</p> <p>(B) DELMÅL: Fördubbla andelen romer som gör en anmälan när de upplever diskriminering</p> <ul style="list-style-type: none"> INDIKATORER: Se till att minst 30 % av de romer som upplever diskriminering anmäler detta (eftersom andelen romer i EU som rapporterade den senaste incidenten av upplevd diskriminering under de fem senaste åren är 16%) <p>(C) DELMÅL: Säkerställa deltagande av romska icke-statliga organisationer i nationella styrgrupper för alla samhällsprogram rörande romer</p> <p>(D) DELMÅL: Uppmuntra romers deltagande i det politiska livet på lokal, regional, nationell och EU-nivå (för att säkerställa att de registrerar sig som väljare, röstar, kandiderar till att bli beslutsfattare)</p>

<p>4. Utbildning: <i>Öka den effektiva lika tillgången till inkluderande utbildning av hög kvalitet</i></p>	<p>(A) DELMÅL: Minska klyftan med minst hälften när det gäller romers deltagande i tidig grundskola och förskola</p> <ul style="list-style-type: none"> • INDIKATORER: Se till att minst 70 % av de romska barnen deltar i tidig grundskola och förskola senast 2030 (eftersom deltagandet bland romer i EU i tidig grundutbildning och förskola är 42 %, medan siffran för den allmänna befolkningen i EU är 92,2 %) <p>(B) DELMÅL: Minska gapet med minst en tredjedel för slutförd gymnasieutbildning för romer</p> <ul style="list-style-type: none"> • INDIKATORER: Se till att majoriteten av romska ungdomar senast 2030 slutför gymnasieutbildning (eftersom avslutat gymnasium för romer i EU är 28 %, medan siffran är 83,5 % för befolkningen i allmänhet) <p>(C) DELMÅL: Arbeta för att eliminera segregationen genom att åtminstone halvera andelen romska barn som går i segregerade grundskolor (i medlemsstater med en betydande romsk befolkning)</p> <ul style="list-style-type: none"> • INDIKATORER: Se till att 2030 mindre än vart femte romskt barn går i skolor där de flesta eller alla barn är romer (eftersom antalet romska barn som går i skolor där de flesta eller alla barn är romer är 44 %)
<p>5. Sysselsättning: <i>Öka effektiv lika tillgång till kvalitativ och hållbar sysselsättning</i></p>	<p>(A) DELMÅL: Minska sysselsättningsklyftan med minst hälften</p> <ul style="list-style-type: none"> • INDIKATORER: Se till att minst 60 % av romer har betalt arbete senast 2030 (eftersom 43% av romer i EU har avlönat arbete, medan siffran är 73,1% för befolkningen i allmänhet) <p>(B) DELMÅL: Minska skillnaden i sysselsättning mellan könen för romer med minst hälften</p> <ul style="list-style-type: none"> • INDIKATORER: Se till att minst 45 % av alla romska kvinnor senast 2030 har betalt arbete (eftersom sysselsättningskillnaden mellan könen för romer är 27 procentenheter, d.v.s. 29% för kvinnor och 56% för män, medan siffrorna är 11,7 procentenheter för befolkningen i allmänhet i EU, d.v.s. 67,2 % för kvinnor och 78,9 % för män)

<p>6. Boende: Öka den faktiska lika tillgången till adekvata och desegregerade bostäder för romer</p>	<p>(A) DELMÅL: Minska gapet i bostadsbristen för romer med minst en tredjedel</p> <ul style="list-style-type: none"> INDIKATORER: Se till att majoriteten av romer inte lider av bostadsbrist 2030 (detta med tanke på att 61% av romer i EU lider av bostadsbrist, medan siffran är 17,9% för befolkningen i allmänhet) <p>(B) DELMÅL: Minska trångboddheten för romer med minst hälften</p> <ul style="list-style-type: none"> INDIKATORER: Se till att majoriteten av romerna år 2030 inte längre lever i överfulla hushåll (med tanke på att trångboddhet för romer i EU är 78 %, medan den är 17,1% för befolkningen i allmänhet i EU) <p>(C) DELMÅL: Se till att minst 95 % av romer i EU har tillgång till kranvatten i sina bostäder (med tanke på att 70 % av romer i EU har tillgång till kranvatten i sina bostäder medan siffran är 97,7% för befolkningen i allmänhet)</p>
<p>7. Hälsa: Förbättra romers hälsa och öka effektiv lika tillgång till sjukvård och sociala tjänster av hög kvalitet</p>	<p>DELMÅL: Minska livslängdsgapet för romer med minst hälften</p> <ul style="list-style-type: none"> INDIKATORER: Se till att romska kvinnor och män år 2030 lever fem år längre (med tanke på att skillnaden i medellivslängd för romska kvinnor är 10,4 år mindre och för romska män 10,2 år mindre än befolkningen i allmänhet)

Enligt EU:s ramverk bör, där detta är möjligt, särskilda nationella mål fastställas. Kommissionen ställer till förfogande all nödvändig vägledning för att bistå EU:s medlemmar i denna process. För detta stödjer Kommissionen även sådana nationella åtgärder som verkställande av jämställdhetslagstiftning ("equality law"), integrering av romers jämställdhet i politiska beslut inom alla samhällsområden (så kallad "equality mainstreaming"), medlemsländers deltagande i EU:s politiska initiativ, mobilisering av EU-medel för romer och bekämpning av antiziganism.

I EU:s ramverk uppmanas medlemsstater att fullborda skapandet av nationella ramar för romsk inkludering senast september 2021 och att dessa senast då delges kommissionen (som nämnt i inledningen och som beskrivs nedan publicerade svenska regeringen i oktober 2021 en rapport enligt vilken EU ramverket inte anses aktuell för Sverige).

EU:s medlemsstater uppmanas vidare att i sina nationella strategier kombinera "equality mainstreaming" med explicit, men inte exklusiv, inriktning på romer för att främja lika tillgång för romer till alla rättigheter och samhällstjänster.

Medlemsstater uppmanas även att ha tydliga målsättningar med indikatorer och att samla in data för att mäta, utvärdera, rapportera och följa upp huruvida målen uppnås eller ej. Detta evidensbaserade tillvägagångssätt är centralt för EU ramverket. Till detta tillkommer att medlemsstater:

- Skapar sig en klar och evidensbaserad bild av romers sociala förhållanden i landet
- Har tydliga och mätbara målsättningar baserade på en omfattande behovsbedömning av romers situation
- Har mål och åtgärder för specifika romska grupper—som romska barn, kvinnor, ungdomar, äldre romer eller romer med funktionsnedsättning, EU-migranter, icke-EU-medborgare och statslösa romer—för att spegla mångfalden bland romer
- Skapar mekanismer för rapportering, övervakning och utvärdering av framstegen mot uppsatta mål
- Instiftar nationella kontaktpunkter för romer [National Roma Contact Points (NRCP)]—med ett mandat, tillräckliga resurser och personal för att säkerställa kontinuerlig samordning och övervakning av nationella handlingsplaner för romer

III. Regeringens rapport avseende EU:s ramverk

Enligt Kulturdepartementets Rapport avseende Europeiskt ramverk om romers jämlikhet, inkludering och delaktighet 2020-2030 (som publicerades 2021-10-21) föranleder EU:s strategiska ramverk

inte några lagändringar eller budgetära konsekvenser. Regeringen välkomnar det europeiska ramverket och bedömer att Strategin för romsk inkludering (Skr. 2011/2012:56) i stor utsträckning överensstämmer med det nya ramverket och att någon ändring med anledning av det nya ramverket inte är aktuell.

Vidare står det i rapporten att:

Regeringen har förslagit en satsning om 14 miljoner kronor för 2022 för att fortsätta arbetet att förverkliga strategin för romsk inkludering. Satsningen uppgår därefter till 18,5 miljoner kronor årligen 2023 och 2024 och därefter 8 miljoner kronor årligen permanent.

3.1. Sveriges strategi för romsk inkludering jämfört med EU:s ramverk

Argumentet som förs fram i rapporten för varför EU:s ramverk är inaktuellt för Sverige är att Sveriges strategi effektivt täcker alla de sju områden som EU:s ramverk avser—d.v.s. jämlikhet, inkludering, delaktighet, utbildning, sysselsättning, boende och hälsa—och att EU:s ramverk därför inte tillför strategin något som skulle föranleda en revidering av den.

Till exempel nämner rapporten flera åtgärder som hittills vidtagits för romsk jämlikhet/icke-diskriminering—EU ramverkets första mål—inom ramen för den svenska strategin. Som att det 2014 togs fram en vitbok, Den mörka och okända historien - Vitbok om övergrepp och kränkningar av romer under 1900-talet (Ds 2014:8). Att det 2014 tillsattes Kommissionen mot antiziganism som var verksam t.om. juni 2016—med syftet att åstadkomma en kraftsamling i arbetet mot antiziganism. Att ett museum om Förintelsen ska inrättas i Stockholm sommaren 2022, där även folkmordet mot romer uppmärksammas. Att regeringen vidtagit en rad åtgärder inom ramen för den nationella planen mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott som beslutades 2016—och att antiziganism lyfts fram i den som en av flera former av rasism som behöver uppmärksammas särskilt.

Vad gäller fattigdom och exkludering—alltså EU ramverkets andra mål: inkludering—nämner rapporten som en svensk åtgärd inrättandet under våren 2022 av det nya nationella Institutet för mänskliga rättigheter. Institutet ska lämna förslag till regeringen om vilka åtgärder som behövs för att säkerställa de mänskliga rättigheterna och kan på så sätt komma att spela en roll i arbetet med att säkerställa romers rättigheter.

Vad gäller EU ramverkets tredje mål—delaktighet och inflytande—nämner rapporten att genomförandet av strategin ska genomsyras av romsk delaktighet och inflytande, liksom kontinuerlig uppföljning av romers tillgång till de mänskliga rättigheterna på lokal, regional och nationell nivå. Bland de åtgärder som tagits för att stärka romers delaktighet och inflytande nämner rapporten att den 1 januari 2019 förstärktes lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk. Det grundläggande skyddet för de nationella minoriteternas språk och kultur är därmed stärkt och det har införts utökade rättigheter inom förvaltningsområdena för finska, meänkieli och samiska. Enligt minoritetslagen ska förvaltningsmyndigheter ge

de nationella minoriteterna möjlighet till inflytande i frågor som berör dem. I och med den ändrade minoritetslagen förtydligades innebörden av samråd med de nationella minoriteterna genom att det bland annat ställs krav på en strukturerad dialog. Avsikten är att detta ska leda till ett mer kvalitativt och långsiktigt arbete.

Bland de åtgärder som rapporten nämner angående EU ramverkets fjärde mål—utbildning—är att Statens skolverk sedan 2012 ansvarat för flera åtgärder inom ramen för strategin, bland annat fem uppdrag som myndigheten haft som berör romer som nationell minoritet. Uppdragen handlar om både uppdragsutbildningar, översyn av läroplanen samt information- och kunskapsspridning.

Vidare nämner rapporten att under 2012–2019 beviljades 10 kommuner statsbidrag för att bygga upp en struktur eller motsvarande långsiktig lösning i den kommunala förvaltningen för att förbättra romers inkludering. En del av statsbidraget avsåg anställning av brobyggare med romsk språk- och kulturkompetens. Vetskapen om att det finns personal med romsk språk- och kulturkompetens i skolan har bidragit till att föräldrarna känner en större trygghet i att ha sina barn i skolan. För skolpersonalen har brobyggarna bidragit med ökad förståelse för de romska barnens skolsituation och att personalens kunskap om den romska kulturen och historien ökat. Brobyggarna har även bidragit till en ökad närvaro bland eleverna och ökad motivation för skolarbetet.

Vad gäller EU ramverkets femte mål—sysselsättning/arbete—nämner rapporten att Arbetsförmedlingen sedan 2012 haft ett flertal uppdrag inom ramen för romsk inkludering, bland annat att utifrån lokala förutsättningar sprida information och kunskap bland romer om den service och det stöd som myndigheten kan erbjuda, säkerställa individuellt stöd, samarbeta med kommuner som medverkat i pilot- och utvecklingsverksamheten och romska representanter och sakkunniga, och säkerställa att det inom myndigheten finns nödvändig kunskap om romer som nationell minoritet.

Arbetsförmedlingen har ett fortsatt uppdrag att under 2020–2023 vidareutveckla arbetet med romsk inkludering i sin verksamhet. Samtidigt nämner rapporten att Arbetsförmedlingen rapporterat att de inte kan utläsa någon förändring för romer på arbetsmarknaden i de tio kommunerna som erhållit statsbidrag under 2012–2019.

Vad gäller EU ramverkets sjätte område—boende—nämner rapporten att Boverket haft i uppdrag att ta fram ett vägledningsmaterial riktat till fastighetsägare och hyresvärdar med syfte att öka kunskapen om romers situation på bostadsmarknaden samt motverka diskriminering. Arbetet genomfördes tillsammans med ett nätverk bestående av romska representanter, samt representanter för fastighetsägare och hyresvärdar. Inom ramen för uppdraget arbetade man med medbestämmande och den produkt man tillsammans valde att ta fram var en webbutbildning som skulle ledas av romska utbildningsledare. Utbildningen erbjuds kostnadsfritt och ges på plats hos intresserade bostadsbolag och romska utbildningsledare håller i de gruppdiskussioner som är en del av utbildningen.

Vad gäller EU ramverkets sjunde område—hälsa—nämner rapporten att Kommuner som erhållit statsbidrag för att utveckla sitt arbete med romsk inkludering bland annat genomfört riktade insatser till romer för att främja romers hälso- och livssituation t.ex. genom hälsoguider. Riktade insatser har även förekommit genom brobyggare och enskilda projekt, bland annat till målgruppen romska ungdomar och unga vuxna.

Socialstyrelsen har utöver uppdragen med att medverka i arbetet med två nulägesbeskrivningar har två specifika uppdrag med koppling till strategin för romsk inkludering. År 2016 fick myndigheten i uppdrag att i samverkan med Skolverket ta fram en lämplig utbildningsutbildning för personer med romsk språk- och kulturkompetens som skulle anställas för arbete inom förskola, förskoleklass, skola, socialtjänst eller hälso- och sjukvård. Socialstyrelsen ansvarade särskilt för de delar i utbildningen som rör socialtjänst och hälso- och sjukvård.

Rapporten nämner även att det enligt Socialstyrelsen finns ett fortsatt behov av tillitsskapande insatser för att skapa förtroende för socialtjänstens möjligheter att ge stöd och hjälp samt riktad information om rättigheter och vad socialtjänsten kan erbjuda. Det finns även ett behov av förebyggande socialt arbete, områdesarbete och tidiga insatser där också brobyggare eller andra romska sakkunniga kan vara ett stöd.

Länsstyrelsen i Stockholms län genomförde under 2013 en fördjupad studie för att utröna vilka frågor som är viktigast för jämställdheten mellan romska kvinnor och män, flickor och pojkar. Slutsatsen i rapporten är att kön inte verkar vara den maktordning som i första hand avgör hur romer bemöts av myndigheter och arbetsgivare. Några områden kan dock urskiljas där ansvariga myndigheters bemötande av romer tyder på att romska kvinnor och män får sina rättigheter uppfyllda i olika stor utsträckning; barnomsorg, sjukvård och omsorg om äldre, skola, socialtjänst och arbete.

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor (MUCF) har fördelat bidrag till projekt som syftar till att främja romers hälsa. Myndigheten bedömer att bidraget har genererat goda resultat och bättre förutsättningar att arbeta med hälsofrämjande insatser riktade till romer. Däremot nämner rapporten inga åtgärder avseende romers tillgång till utbildning, arbete, bostad och hälsa som enligt Strategin var avgörande för romers rättigheter, inkludering och välgång i samhället.

3.2. Rapportens bedömning gällande utvärdering, rapportering och uppföljning

En stor skillnad mellan Sveriges strategi och EU:s ramverk är att EU:s ramverk efterlyser tydliga och mätbara målsättningar med indikatorer och datainsamling för att mäta, utvärdera, rapportera och följa upp huruvida målen uppnås eller ej. Angående detta nämner rapporten att Länsstyrelsen i Stockholms län sedan 2012 haft i uppdrag att samordna och följa upp insatser inom strategin för romsk inkludering. I uppdraget ingår att stödja kommuner att utveckla arbetssätt och metoder för romsk inkludering och att se till att dessa kontinuerligt sprids till kommuner, landsting och berörda myndigheter. Kommuners och myndigheters samråd med romska företrädare om arbetssätt och metoder ska särskilt beaktas.

Vidare nämner rapporten att det inte förekommer insamling av statistik baserat på etnicitet i Sverige och att andra metoder för att kunna följa utvecklingen måste följaktligen användas. I uppdraget till Länsstyrelsen i Stockholms län ingår därför att utveckla ett uppföljningssystem utifrån tidigare erfarenheter med så kallade nulägesbeskrivningar.

Länsstyrelsen i Stockholm har där utöver haft regeringens uppdrag att i samverkan med Arbetsförmedlingen, Boverket, Diskrimineringsombudsmannen, Folkhälsomyndigheten, Socialstyrelsen, Skolverket och romska sakkunniga göra en nulägesbeskrivning i de kommuner som under perioden 2012–2017 beviljats statsbidrag för utvecklingsverksamhet för romsk inkludering på lokal nivå.

IV. Länsstyrelsens tionde redovisning av Strategin 2022

Enligt redovisningen (från 7 April 2022) har under 2021 inga kommuner haft särskilda statsbidrag för det lokala arbetet för romsk inkludering och enbart en myndighet (Arbetsförmedlingen) har haft ett regeringsuppdrag för att belysa frågan. Under 2021 har Länsstyrelsen påbörjat arbetet med att utveckla en uppföljningsmodell för strategin för romsk inkludering. Modellen syftar till att skapa bättre förutsättningar för att kunna följa utvecklingen med strategin över tid.

Länsstyrelsen har inom ramen för denna redovisning skickat ut ett antal enkätfrågor till det kommunala nätverket för romsk inkludering. I svaren framkommer det bland annat att arbetet avstannat i många kommuner och att det är svårt att få gehör för romsk inkludering på lokal nivå. Även de myndigheter som Länsstyrelsen har intervjuat bekräftar att det är en utmaning att arbeta med frågan om det inte finns särskilda regeringsuppdrag med finansiering.

Flera kommuner lyfter att det särskilda statsbidrag de tidigare fått som pilot- eller utvecklingskommun har varit värdefullt och lagt grunden för hur de organiserar sitt arbete idag och vad de väljer att prioritera. Brobygggarverksamheten nämns av flera som en framgångsfaktor i det lokala arbetet.

Sverige är indelat i 290 kommuner och 21 regioner. Av de 172 kommuner som svarat på frågan om de genomfört insatser inom strategin för romsk inkludering så svarar 22 av dem ja (alltså 7,6% av alla kommuner). Av de 20 regioner som besvarat samma fråga svarar endast 1 region ja (alltså mindre än 5% av alla landets regioner). På frågan om kommunen/regionen genomfört samråd med några romska organisationer/enskilda om arbetet för romsk inkludering svarar 14 kommuner (alltså 4,8% av kommuner) och inga regioner ja.

Länsstyrelsen konstaterar att efter att strategin nått ”halvtid” så har arbetet tappat fart och genomslagskraft. Strategin har höga och ambitiösa mål vilket kräver ett långsiktigt förhållningssätt, både lokalt och nationellt. När detta saknas blir arbetet ryckigt och projektbaserat, vilket inte har varit gynnsamt för målgruppen. Länsstyrelsen ser detta som särskilt bekymmersamt då frågor som rör förtroende utgör mycket viktiga delar i arbetet med genomförandet av strategin för romsk inkludering.

Länsstyrelsen förordar därför ett långsiktigt statsbidrag för arbetet för romsk inkludering på lokal nivå men även för myndigheter. En sådan finansiering kan bidra till att arbetet bedrivs i ordinarie verksamhet i större utsträckning samt främja hållbara strukturer.

Länsstyrelsen har dock fortsatt arbetet med att samordna insatser inom ramen för strategin för romsk inkludering. Under första delen av 2021 gjordes en behovsinventering riktad till kommuner som varit pilot- eller utvecklingskommuner samt övriga som ingår i myndighetens kommunala nätverk för romsk inkludering. Resultatet blev ett antal tydliga prioriteringar för Länsstyrelsen att ha i det stödande arbetet framåt. Medarbetarna i kommunerna önskade Länsstyrelsens stöd med att lyfta romsk inkludering högre upp hos politikerna, och att myndigheten ska vara mer synlig på möten och lärandeträffar hos kommunerna i syfte att sätta frågan i ett tydligare sammanhang.

V. Regeringens beslut om två nya uppdrag för romsk inkludering

Den 7 april 2022 lade regeringen fram ett beslut om två nya uppdrag för att förverkliga arbetet med romsk inkludering. Statens skolverk och Socialstyrelsen får i uppdrag att ta fram en utbildning för brobyggare med romsk språk- och kulturkompetens. Länsstyrelsen i Stockholm får i uppdrag att fördela statsbidrag till kommuner för att främja romsk inkludering.

Brobyggarna ska fungera som länk mellan romska familjer och det offentliga. Utbildningen tas fram för arbete inom till exempel barn- och vuxenutbildning samt socialtjänst och hälso- och sjukvårdssektorn. I uppdraget ingår även att bedöma behovet av brobyggare i kommunala och regionala verksamheter såsom skola och socialtjänst.

Det andra uppdraget tilldelas Länsstyrelsen i Stockholm som ska fördela statsbidrag till kommuner för att förbättra romers inkludering inom områdena utbildning, arbete, bostad, hälsa, social omsorg och trygghet, kultur och språk samt civilsamhällets organisering. Detta kan till exempel handla om att se till att det finns en struktur i kommunen där man tillsammans med romer som bor i kommunen arbetar för att möjliggöra romers deltagande i samhället på lika villkor som andra.

Förordningen föreslås träda i kraft den 10 maj 2022.

**RAOUL
WALLENBERG
INSTITUTE**

